

Innspill til scenekunststrategi fra Grenland

Friteater

Vi viser til Kulturdepartementets brev med spørsmål om innspill til arbeidet med en strategi for scenekunstheltet. I vårt innspill til arbeidet med Kulturmeldingen i fjor nevnte vi nødvendigheten av et helhetlig blikk på scenekunsten. Vi håper denne runden kan bidra med det.

Vi legger spesielt merke til at Departementet spør etter hva som bidrar til å fremme produksjon og formidling i scenekunstheltet og etter eksempler på vellykkede prosjekter som har fremmet nye typer samarbeid og økt visning av scenekunst.

Har du eksempler på vellykkede prosjekter eller tiltak som har fremmet nye typer samarbeid og økt visning av scenekunst?

I all ubeskjedenhet tillater vi oss å peke på den virksomheten vi i Grenland Friteater har drevet gjennom mer enn 40 år. Denne virksomheten har vært drivkraften i å løfte Porsgrunn fram til å bli en av de fremste kommunene i landet når det gjelder scenekunst og Telemark til et av de fremste fylkene. Dette gjelder både i antall forestillinger og tilskuere, slik Norsk kulturindeks dokumenterer, men også når det gjelder gjennomslagskraft i og deltakelse fra lokalmiljøet.

Grenland Friteater er et eksempel på lokalt entreprenørskap med et bredt og vidt lokalt nedslagsfelt og et klart internasjonalt perspektiv.

Blant de mange prosjektene Grenland Friteater står for vil vi nevne:

- Porsgrunn Internasjonale Teaterfestival (PIT), som er Norges største årlige internasjonale teaterfestival og som hvert år åpnes med et arrangement som samler tusenvis av tilskuere og må være landets største scenekunstarrangement - Brusteinballet. PIT har mottoet «Hele byen en scene». PIT har fra dag én plassert scenekunsten der den hører hjemme: foran publikum. Ofte i uvante omgivelser og latt hele byens arkitektur og uterom bli scener og arenaer.
- Stedsans – den tverrkunstneriske spektakulære byvandringen som først ble lansert i 2005 til Porsgrunns by-jubileum og som siden har vært gjennomført flere andre steder fikk publikum og deltakere til å se byen med nye øyne. Ved å benytte alle scenekunstens virkemidler, framviser og undersøker Stedsans en bys eller et steds historiske og kulturelle identitet.

Prosjekter som PIT og Stedsans har både samlet profesjonelle og amatører, unge og gamle som deltakere og skapt store nye publikumsgrupper. I tillegg har Grenland Friteater stått for en lang rekke andre arrangementer som også har bidratt til å skape nye typer samarbeid og nye publikumsgrupper. Bl.a. har vi vært involvert i mange spel rundt omkring i Telemark. Teatret står også for andre arrangementer som er viktige møtesteder for scenekunstmiljøet i Norge, som Vinterscenen – en festival som har vært arrangert de siste tre årene. Det er også verdt å nevne alle de deltakerne – profesjonelle scenekunstnere og amatører, men også mange andre – som har vært innom et av Grenland Friteaters pedagogiske prosjekter gjennom årene.

- Vi vil spesielt henlede oppmerksomheten på **Teaterparken**, som er Grenland Friteaters nye program for kompetansedeling og talentutvikling. Det retter seg først og fremst mot unge og mindre etablerte kunstnerkonstellasjoner med stort kunstnerisk potensiale. Teaterparken vil legge vekt på ensembler som har ambisjoner om å produsere høyverdig scenekunst som

skaper nye relasjoner til publikum – enten det dreier seg om nye publikumsgrupper eller nye steder å presentere scenekunst utenfor tradisjonelle scenerom.

Noen av målsetningene med Teaterparken er:

Regionalt perspektiv:

- Faglig og organisatorisk styrking av scenekunstmiljøet i Telemark
- Økt scenekunstproduksjon for publikumsarenaer i Porsgrunn og på turné i Telemark
- Etablering av flere kulturarbeidsplasser i regionen

Nasjonalt perspektiv:

- Økt ressursutnyttelse i fagfeltet
- Skape nye relasjoner og samarbeid på tvers av estetiske, geografiske og faglige skiller
- Støtte grupper og ensembler i etableringsfasen
- Bidra til å skape kultur for erfaringsoverføring og deling innad i scenekunstfeltet

Teaterparken skal gi unik profesjonell erfaring, veiledning, tekniske muligheter for utprøving av kollektive ferdigheter og samhandlingsmodeller, strategier for samfunnskontakt og publikumsutvikling og et nettverk å bygge videre på, nasjonalt og internasjonalt.

Teaterparken vil bli et sted det ikke finnes maken til i Norge, med en unik pedagogisk modell. Vi har fått både et Dansens Hus og et Dramatikkens Hus, men det finnes ingen institusjon i Norge som dedikerer seg til å ivareta og videreutvikle den frie scenekunstkulturen.

Vi tror at Teaterparken kan bli et viktig tilskudd til scenekunsten, både lokalt og nasjonalt og nettopp bidra «til å fremme produksjon og formidling» og «nye typer samarbeid og økt visning av scenekunst».

Hvilke strukturelle utfordringer finnes i dag på scenekunstfeltet? Gi eksempler.

Finansieringen av den frie scenekunsten må kunne være langsiktig.

Etter å ha drevet Grenland Friteater i mer enn førti år kan vi med en viss rett si at frie scenekunstgrupper ikke nødvendigvis er noe som «popper opp» en kort tid og så blir borte. Det dreier seg om livslange kunstnerskap. Det var nettopp noen lengre strekk med drifts-støtte fra Kulturrådet på 1990-tallet som gjorde det mulig for oss å tenke langsiktig, vokse, nå ut til flere publikumsgrupper og skape en arena som PIT.

Da drifts- og prosjektstøtten ble avviklet i 1997, førte det umiddelbart til en krise for Grenland Friteater som vakte stor oppmerksomhet i offentligheten. På et møte i Skien i 1998 gjorde daværende leder for Kulturrådet Jon Bing det klart at selv om **den interessen og entusiasmen for kunsten som Grenland Friteater og PIT skapte nettopp var målet for Kulturrådets virksomhet**, så var det etter omleggingen av støtteordningen allikevel **ikke lenger mulig** for oss å basere virksomheten på årlig støtte fra Kulturrådet. Først etter flere år med politisk arbeid gjennom Stortinget ble det mulig igjen å sikre en viss langsiktighet i finansieringen av GF og PIT.

Statlig finansiering av scenekunsten kan både utløse og sikre lokal finansiering. Statlige tilskudd og garantier er en viktig forutsetning for et lokalt kulturliv.

For oss i Grenland Friteater er ikke dette luftige teorier, men konkrete erfaringer. Da statsråd Trond Giske i 2007 etablerte en «knutepunktfinansiering» av GF/PIT var det riktig nok etter sterke ønsker fra lokalt og regionalt politisk hold. Men 60/40% fordelingen av midlene førte knapt til noen umiddelbar økning i de statlige tilskuddene, men til **en mangedobling av den lokale og regionale**

støtten. Det er også vår erfaring ved flere anledninger siden at det nettopp er **bindingen til en utløsning av statlige midler som har sikret de lokale midlene.**

Et lokalt teater kan samtidig være en nasjonal og internasjonal aktør.

Grenland Friteater har en **sterk lokal forankring** og et stort lokalt publikum. Vi har også turnert over hele Norge. Samtidig har vi like siden starten hatt en klar **internasjonal orientering**, både med turneer og gjestespill utenlands og med arrangement av internasjonale gjestespill i Norge hvert år siden 1979. Vi har til sammen gjestet 43 land på 5 kontinenter og vi har gjennom årene arrangert mer enn 3000 gjestespill med utenlandske aktører i Norge.

Allikevel la Kulturdepartementet fram forslag i Stortinget i 2017 om at finansieringen av GF/PIT skulle overføres til et regionalt nivå med den begrunnelsen at vi er en **lokal** aktør. Samtidig foreslo man ikke noen overføring av Teater Ibsen, som i over 25 år har hatt sin virksomhet **nøyaktig tilpasset den nye regionen** som etableres i Telemark og Vestfold. Det er vanskelig å se noen logikk i dette. Det henger kan hende sammen med den før nevnte mangelen på et helhetlig blikk?

Så tidlig som i 1981 la vi fram for Telemark fylkeskommune en skisse til **en alternativ organisering** av en regionteaterordning basert på fri scenekunst med gjestespill og residenser rundt et lokalt basert ensemble. Vi ble møtt med svaret at forslaget nok var fornuftig og interessant, men «politisk umulig». Allikevel har de tankene vi la fram i 1981 vært styrende for vår virksomhet siden. I dag ser vi at det faktisk er flere grupper - fra Kirkenes i nord til Fredrikstad i sør som arbeider etter liknende prinsipper.

I dag er det krise for noen av våre fremste scenekunstensembler som skal fases ut av basisfinansieringsordningen. En bør se på mulighetene for en lokal forankring av noen av disse ensemblene. I den forbindelse bør en se på **«knutepunktfinansieringen»**, som GF/PIT inntil videre nyter godt av. En annen ordning som bør ses nærmere på, er **den danske egnsteater-ordningen**, der prinsippet er at lokale og regionale midler utløser statlige kulturmidler.

I det siste har vi f.eks. sett at Kulturrådet evaluerer de virksomhetene de forvalter (f.eks. basisfinansieringsgruppene) og Kulturdepartementet evaluerer «sine» virksomheter (f.eks. regionteatrene), mens det mangler et overordnet grep som også sammenlikner ulike måter å organisere teater på.

De siste årene har Grenland Friteater arrangert fire konferanser om ulike problemstillinger ved scenekunstens infrastruktur på tvers av skillene mellom institusjoner, fri kunst og amatører. Temaene har vært:

- **Talentutvikling, kompetanse og næring ... men hvor er scenekunsten?** – om hva slags kompetanse vi trenger for å utvikle scenekunsten, og hvordan vi organiserer den.
- **Framtida for spela våre** – om nye idéer og samarbeidsmuligheter for spelkulturen.
- **Hvor skal vi gjøre av den frie scenekunsten?** – om scenekunstgrupper i distriktene som drivkraft i utviklingen av scenekunstkulturen.
- **Hva skal den frie scenekunsten være? Inspirasjonskilde, repertoarfyll eller selvstendig kraft?** – om frie scenekunstnere som spiller i det offentlige rom og om forholdet mellom fri scenekunst og institusjonene i dag

Det har vært snakket mye de siste årene om samarbeid mellom institusjoner og fri scenekunst, men her står det mye igjen å ønske. Under spel-seminaret vi arrangerte for to år siden kom det også fram at det eksisterer skranker for at lokale institusjonsteatre kan gå in i lokale spel. De statlige bevilgningene virker i stor grad sentralstyrt og påvirkes i liten grad av resultater, oppslutning eller

annet, mens spel og fri scenekunst har en vanskelig finansiering – ofte på tross av lokalt engasjement og oppslutning.

Norsk fri scenekunst blir i dag høyt verdsatt utenlands, men ofte lite spilt i Norge utenfor Oslo. Det mangler en god ordning for innenlandsk distribusjon og turné. Det har i lang tid vært diskusjon omkring Riksteatret uten at det har ført til store endringer. Mange verdifulle forestillinger turnerer allikevel gjennom Den kulturelle skolesekken. Det mangler en fornuftig mekanisme for å kunne få disse forestillingene også ut i det offentlige rom.

Scenekunstbruket representerer en god modell for formidling av scenekunst som kan brukes også utenfor DKS: Et kvalitetsvurdert utvalg av forestillinger i et etterspørselsbasert system med en god refusjonsordning. Man kan tenke seg en ordning der lokale teaterforeninger og andre organisasjoner kan få refundert sine utgifter ved å arrangere kvalitetsvurderte forestillinger.

Vi har sett en sterk konsentrasjon av scenekunst og scenekunstnere i Oslo-området de siste tre ti-årene. Det er både et strukturelt og et demokratisk problem. Det fører til sterkt press på arbeidslokaler og annen infrastruktur på sentralt hold. Det fører også til at de mangfoldige erfaringene fra andre deler av landet for sjelden kommer til uttrykk. Dette er en hindring for utviklingen av en helhetlig scenekunstkultur – ikke minst publikumsutvikling utenfor Oslo-gryta og de største byene.

Man bør se på de scenekunstgruppene som har bitt seg fast utenfor de store byene og ofte helt på tvers av de vanlige støtteordningene. Noen fellestrekk ved flere av disse kompaniene er at de også driver en festival og har en sterk internasjonal orientering sammen med en lokal forankring og et lokalt publikum. Disse gruppene burde være viktige modeller for en utvikling av scenekunstkulturen – ikke minst publikumsutvikling. I tillegg til Grenland Friteater gjelder dette f.eks. kompanier som Teater Nor i Stamsund, Samovarteatret i Kirkenes, Sandsund/Lie i Dale i Sunnfjord og Studium Actoris i Fredrikstad.

Grenland Friteater tok også sist høst initiativet til en undersøkelse av situasjonen rundt residenser for scenekunst på landsbasis. Vi avholdt et møte i Porsgrunn i februar i år med representanter for festivaler og produsenter som tilbyr residenser for scenekunstnere. Møtet viste stor interesse og et stort behov for residensplasser til utvikling og produksjon av scenekunst – særlig knyttet til lokale visningssteder og kompetansesentra. Dette initiativet har resultert i en søknad til Norsk kulturråd om støtte til å opprette «Wired» - et nettsted for informasjonsdeling om residens, kompetansedeling og visningsarenaer til bruk for både utøvere og arrangører.

Hvordan ønsker du at scenekunstfeltet skal se ut om 5 – 10 år?

En bør ha fått et rikere og mer synlig scenekunstliv og en sterkere teaterkultur over hele landet gjennom:

- Styrking av lokalt baserte frie scenekunstgrupper og kulturentreprenører som fungerer som kompetansesentra og som arbeider i nettverk.
- Godt finansiert etterspørselsbasert gjestespills- og turnéordning etter modell av Scenekunstbruket, der lokale arrangører kan få refusjon for utgifter til pre-kvalifiserte forestillinger.

Porsgrunn, 22. mars 2019

Tor Arne Ursin, styreleder i Grenland Friteater